

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

Галина Іваниця

Інтернет-
підтримка

УКРАЇНСЬКА МОВА та ЧИТАННЯ

Частина 2

3 клас

Галина Іваниця

УКРАЇНСЬКА МОВА та ЧИТАННЯ

Підручник для 3 класу
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах)

Частина 2

Харків
Видавництво «Ранок»
2020

УДК 811.161.2:28.4 (075.2)

I-19

Підручник створено відповідно до Типової освітньої програми,
розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна

Ілюстрації художниці *О. В. Зеркалій*

Іваниця Г. А.

I-19 Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закл. заг. серед. освіти (у 2-х частинах). Ч. 2 / Галина Іваниця. — Харків : Вид-во «Ранок», 2020.

ISBN 978-617-09-6275-1

УДК 811.161.2:28.4 (075.2)

Інтернет-підтримка

ISBN 978-617-09-6300-0
ISBN 978-617-09-6275-1 (Ч. 2)

© Іваниця Г. А., 2020
© Зеркалій О. В., ілюстрації, 2020
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2020

Зміст

СВІТ НЕВІДОМИЙ 6

Лексичне та граматичне значення слова. Загальне поняття про частини мови. Сюжетно-образний аналіз творів 7

- ...> Оксана Забужко. «Мова кожного народу...» 8
- ...> Леся Вознюк. Різдвяні ангели 9
- ...> Сашко Дерманський. Кого беруть у космонавти 12
- ...> Руслана Лижичко. У ритмі серця
Іван Малкович. Молитва до ангела

Іменник.

Виразне читання/слухання творів різних жанрів.

Сюжетно-образний аналіз творів 14

- ...> Грицько Бойко. Ми на Місяць летимо 14
- ...> Олег Буцень. Наше відкриття 17
- ...> Олесь Мамчин. Босо-взутий сніговик

Відмінювання іменників. Вибір творів для читання

з метою розважитися, отримати інформацію 24

СВІТ НЕВИДИМИЙ 30

Прикметник.

Виразне читання/слухання творів різних жанрів.

Сюжетно-образний аналіз творів 31

- ...> Тарас Шевченко. «Ну що б, здавалося, слова...» 31
- ...> Олександр Олесь. Сніги 33
- ...> Василь Струтинський. Синичка 37
- ...> Юля Смаль. Хімія і їжа

Змінювання прикметників. Вибір творів для читання

з метою розважитися, отримати інформацію 38

- ...> Оксана Сенатович. Друже мій 40
- ...> Василь Сухомлинський. Якби я стала невидима 41
- ...> Роберто Бертоліно. День і ніч 43
- ...> Змотуємо вудки. Скресасє крига 47
- ...> Юля Смаль. Хімія і їжа. Кольорова хімія.
Таємниці хіміка-криміналіста

Роль прикметників у реченні, мовленні.

Вибір творів для читання з метою розважитися,

отримати інформацію 48

- ...> Наталія Бонь. Кіно в мікроскопі 50

ПРИХОВАНІ МОЖЛИВОСТІ РЕЧЕЙ.....54

Дієслово.

Особливості читання творів різних жанрів.

Сюжетно-образний аналіз творів55

- Максим Рильський. **Мова**55
- Ліна Костенко. **Перекинута шпаківня**58
- Оксана Сенатович. **Крила**60
- Ліна Костенко. **Крила**62
- Оксана Луцевська. **Півонія, Аль і я**

Змінювання дієслів за часами.

Вибір творів для читання64

- Михайло Слабошпицький. **Дерево на тротуарі**65
- Анатолій Костецький. **Секрет**67
- Йон Друце. **Сестра**68
- Віктор Насипаний. **Ясна річ**69
- Ірена Розбудько. **Я зніматимусь в кіно**

Числівник.

Виразне читання/слухання творів різних жанрів.

Сюжетно-образний аналіз творів70

- Григорій Грайко. **Скільки голок в їжака**70
- **Два півники, два півники** (Українська народна пісня) ...71
- Степан Руданський. **Вовки**78

ПОГОДА ВДОМА.....80

Займенник.

Сюжетно-образний аналіз творів81

- Світлана Жук. **Мова роду**81
- Василь Сухомлинський. **Хлопчик і Дзвіночки**
- **Конвалії**85
- Катерина Бабкіна. **Мсьє Жак та квітнева риба**

Службові частини мови.

Виразне читання/слухання творів86

- **Розмова з одудом** (Дитяча пісня)90
- Леонід Глібов. **Чиж та голуб**91
- Вадим Скомаровський. **Весняний поїзд**92

Речення.

Розділові знаки в кінці речень. Зв'язок слів у реченні.....93

...> *Наталка Поклад. Петриківські диво-квіти*97

Текст.

Виразне читання/слухання власних творів.....98

...> *Любов Яковенко. Сміливець*101

Я — ЛЮДИНА110

Українська мова. Одиниці мови.

Культура усного і писемного мовлення.

Письменність — уміння читати й писати.111

...> *Володимир Олійник. Слова*.....111

...> *Сергій Пантюк. Шпаки і сова*113

...> *Михайло Пляцковський. Гей, ти!*.....114

...> *Олександр Копиленко. Найвеселіший місяць*116

...> *Тамара Коломієць. Біб-бобище*119

...> *Василь Симоненко. Пам'ять*.....122

...> *Анатолій Михайленко. Хлопчик, який хотів бути метеликом*.....123

...> *Леся Вознюк. Це — людина*127

...> *Лариса Денисенко «Як диварлики віднайшли у собі гідність»*

Умовні позначки

Слухаю, обмірковую,
запитую, розумію

Театралізуємо,
імпровізуємо

Читаю, працюю
з текстом, пишу

Працюємо творчо
в парі або групі

Виконую дослідницьке
завдання, презентую

Прочитаймо
в хрестоматії!*
Поспілкуймося...

* Хрестоматія сучасної української літератури для читання в 3, 4 класах / укладач Тетяна Стус. — Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. — 192 с.

Лексичне та граматичне значення слова. Загальне поняття про частини мови. Сюжетно-образний аналіз творів

Слово — одиниця мови, що називає поняття (краса), осіб (батьки) предмети (книга), процеси (читання), дії (писати), стани (тепло), ознаки (яскравий) і служить для побудови висловлювання.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ **Вправа «1, 2, 3, 4, 5!»** ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

1. Прочитай текст. Доведи, що це вірш. Визнач його тему й головну думку.
2. Доведи, що рідну мову людина отримує в дар від батьків.

Оксана Забужко

★ ★ ★

Мова кожного народу
неповторна і — своя;
в ній гримлять громи в негоду,
в тиші — трелі солов'я.

Солов'їну, барвінкову,
колосисту — на віки —
українську рідну мову
в дар мені дали батьки.

Берегти її, плекати
буду всюди й повсякчас,
бо ж єдина — так, як мати,
мова в кожного із нас!

3. За зразком склади таблицю і додай до неї приклади з тексту вірша.

Слово-назва поняття, предмета, особи	Слово-назва ознаки	Слово-назва дії
мова, солов'я, мати	барвінкову	дали

4. Постав питання до кожної групи слів.
5. Поміркуй, чому мова кожного народу неповторна.

★★★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ **Вправа «Словник-помічник»** ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

- ★ Привітайте експерта з теми дослідження.
- ★ Поміркуйте, чому саме він є експертом із теми.
- ★ Поставте п'ять питань за малюнком (с. 6).

Лексичне значення слова — це той зміст, який вклали в слово люди. Лексичне значення слова можна з'ясувати в тлумачному словнику.

***** **Інформація від експерта** *****

Невідомий світ

Невідомий — той, що не став ще відомим, незнаний, небачений, незвіданий.

Невідомим для людини є те, чого вона не знає. Для прикладу. Чи відоме вам ім'я **мореплавця Христофора Колумба**? Завдяки цьому середньовічному **мандрівнику було** відкрито для **європейців** Америку, Саргасове та Карибське моря, Антильські та Багамські острови.

А як щодо Мері Андерсон? Чи Джозефіни Кокрейн? Цілком імовірно, що їхні імена вам не відомі. Хоча кожен має уявлення про речі щоденного вжитку, які створили ці жінки-**винахідниці**.

Мері Андерсон. Її «двірники» стали звичним елементом конструкції **автомобіля**.

Джозефіна Кокрейн сконструювала першу автоматичну **посудомийку**.

Пізнати незвідане людство прагне й сьогодні. Чи мало таємниць ще приховують морські глибини, далекий **космос**. А що там глибоко-глибоко під землею?..

Чи маєте ви бажання відкривати, досліджувати незвідане, ще невідоме людству?

★★★***** **Вправа «Словник-помічник»** *****

- ★ Попрацюй з виділеними словами.
- ★ Склади й запиши по два речення зі словами, які можуть уживатися в прямому й переносному значеннях.
- ★ Запиши обґрунтовану відповідь на останнє запитання експерта.

У кожному слові є значення лексичне і граматичне. За цими значеннями визначають, до якої частини мови належить слово.

★★★☆☆☆☆ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ☆☆☆☆☆☆☆

- ★ Попрацюй з виділеними словами.
- ★ Запиши вірш з пам'яті.

Леся Вознюк

Різдвяні ангели

Ангели **різдвяні** в вишині небесній
цокали у **цоки** срібно і чудесно.
Крильця золотисті, **щирі** оченята...
Ангели співали про Різдво **малятам**.

Прочитай! Іван Малкович «**Молитва до ангела**» (с.149)

★★★★★★★★★★★★ Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» ★★★★★★★★★★

1. Прочитай текст. Відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/не знала», «цікаво».
2. Визнач, який це текст за метою висловлення.

Різдвяний Дідух

Солом'яний Дідух в українській культурі є символом свята Різдва. Це стародавній символ предків роду.

У давнину на Святвечір перед заходом сонця господар вносив до хати пишний сніп. Господиня й діти прикрашали сніп стрічками, сухими квітами.

Коли ми ставимо Дідуха, то наче запрошуємо на святкову різдвяну вечерю увесь свій рід, усіх своїх предків. А ще зичимо усім добробуту, миру, щастя.

3. Наведи приклади слів із тексту.

Назви предметів

Назви ознак

Назви дій

Службові слова

4. Поділись з однокласниками й однокласницями своїми враженнями на тему «Різдвяні та новорічні свята в моїй родині».
5. Спиши перший і третій абзаци тексту. Додай до утвореного тексту інформацію про те, як святкують різдвяні та новорічні свята у твоїй родині.

В українській мові виділяють частини мови: **самостійні** (називають предмети, ознаки, дії), **службові** (служують для зв'язку слів у реченні) та окрему частину мови — **вигук**.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

- ★ Відтворіть послідовність – запишіть назви міст в алфавітному порядку.
- ★ У різних джерелах пошукайте інформацію про встановлення Дідуха в різних містах України. Запишіть «п'ять запитань» за змістом фото та знайденої інформації.

Трускавець (3, 5 м)

Рівне (4 м)

Львів (4 м)

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: в українській мові всі слова об'єднані в групи залежно від того, яку роль слово виконує.

★ Розглянь схему. Скільки частин мови на ній представлено?

Самостійні частини мови

1. Іменник
2. Прикметник
3. Числівник
4. Займенник
5. Дієслово
6. Прислівник

Службові частини мови

1. Прийменник
2. Сполучник
3. Частка

Вигук

В українській мові є **самостійні частини мови**, **службові частини мови** та окрема частина мови — **вигук**.

На Різдво йде сніг — заврожається озимина.
Дми не дми — не до Різдва йде, а до Великодня.

Мовні звуки утворюють звукову оболонку слів і тим самим допомагають відрізнити одне слово від іншого.

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

- ★ Випиши слова, що розрізняються одним звуком у корені. Утвори від цих слів спільнокореневі. Доведи, що корінь виражає основне лексичне значення слова.

★ ★ ★

Чи то лис, чи то ліс,
Чи то кинь, чи то кінь,
Чи то кит, чи то кіт —
Звуки плутати не слід.

★ ★ ★

Семен на санях сіно віз.
Не довів.
Лишив сани — узяв віз.

★ ★ ★

Йшов помалу в лісі лось,
та й злякався лось когось.
Так злякався лось когось,
Що тікати довелося.

★ ★ ★

Ой був собі коточок,
Узяв коток клубочок
Та й сховався у куточок.

★★★★★ Інформація від експерта ★★★★★

На цьому фото видно галактику Чумацький шлях через отвір Дуже Великого Телескопа (це його офіційна назва).

Це найбільший телескоп на нашій планеті. Знаходиться він в **обсерваторії**, розташованій **на вершині** гори Серро-Параналь **у пустелі** Атакама, що в Чилі, країні Південної Америки.

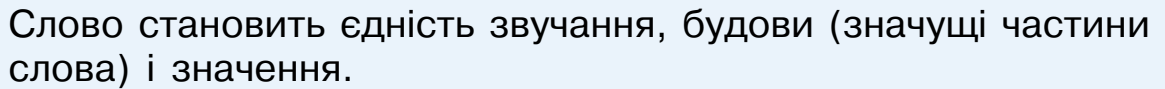

Особливе високогірне та сухе повітря дозволяє краще вести астрономічні спостереження крізь атмосферу. На честь гори астрономічну обсерваторію назвали Параналь.

★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★

- ★ Добери до тексту заголовки. Спиши другий абзац тексту.
- ★ Поясни, чому телескоп у пустелі Атакама дістав таку назву.
- ★ Поясни сполучення слів *астрономічна обсерваторія*. За потреби скористайся словником або енциклопедією.

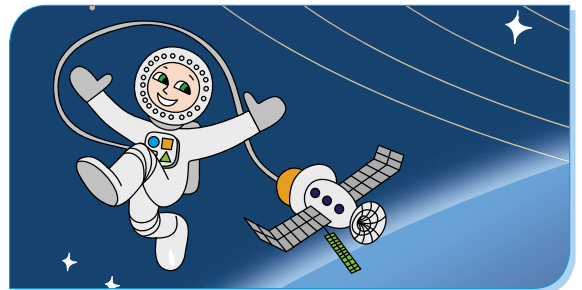

- Сашко Дерманський

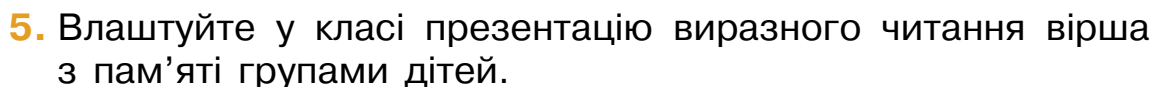
Кого беруть у космонавти

Бо там **немає** каші
І смажених опеньків,
З харчів там тільки паста
У тюбиках маленьких.

Тому-то в космонавти,
Для боротьби з нудьгою,
Беруть лише веселих —
Таких, як ми з тобою!

2. Знайди в тексті вірша слова, у яких заміна або втрата одного звуку призводить до зміни значення слова.
3. Запиши утворені тобою слова і склади з ними речення.
4. Чи хотів/хотіла б ти бути космонавтом/космонавткою? Обґрунтуй свою думку.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: щоб наша мова була зрозумілою, важливо враховувати, як слово звучить, з яких частин воно складається, яке воно має значення.

- ★ З поданих частин усно склади слова.
- ★ Запиши ряди спільнокореневих і познач значущі частини відповідними значками.
- ★ Поясни значення кожного слова.

на-
під-
пере-
при-

каз
кас

-к-
-очк-
-ар-
-ир-
-ов-

-а
-ий

Префікси і суфікси уточнюють значення кореня. Заміна звуку в значущій частині слова може призвести або до зміни значення слова, або до втрати смислу.

★★★★★ Інформація від експерта ★★★★★

- ★ Прочитай текст, розглянь фото.
- ★ Поясни виділені слова.
- ★ Розкажи, як у твоєму місті, селі святкують День Соборності.

22 січня Україна святкує **День Соборності**. Соборність землі України — **духовне єднання** людей з усіх територій, які історично належали нашому народові, **єдність і цілісність території України**, недоторканність її кордонів.

Цей «живий ланцюг», що уособлює Соборність України, видно навіть з космосу

Прочитай! Руслана Лижичко «У ритмі серця» (с.149)

- ★ За допомогою дорослих знайдіть в інтернеті відеокліп на пісню «У ритмі серця», яку переможниця 49-го європейського музичного конкурсу «Eurovision-2004» Руслана Лижичко виконує разом із дітьми. Утворіть подібне дійство в класі.

Іменник — це самостійна частина мови, що називає предмет, поняття, осіб, процес — усе те, до чого можна поставити питання *хто?* або *що?*.

☆☆☆☆☆☆☆☆ **Розвага «Ознаки слова відшукай!»** ☆☆☆☆☆☆☆☆

- ★ Прочитай текст. Доведи, що цей твір — віршована казка. Як ти вважаєш, ця казка жартівлива чи серйозна? Доведи свою думку.

Грицько Бойко

Ми на Місяць летимо

1

Ось послухайте, будь ласка, —
Ми про себе склали казку,
Як літали в космос — я
І мала сестра моя,
Як татусь купив чудову
Нам ракету іграшкову,
Я сідаю за кермо:
Ми на Місяць летимо!

2

Все за вікнами незвичне:
Простір стелеться космічний,
Оглядаєм крізь шибки
Небо, сонце і зірки.

Вже Земля така маленька —
Голубенька-голубенька,
Аж не віриться мені:
Ніби м'ячик вдалині!

3

А в кабіні, а в кабіні
Не усидиш на сидінні:
В різні боки нас несе, —
Невагоме стало все!
Пливемо ми і літаєм,
Головою вниз шугаєм.
Хочеш взяти річ якусь,
А вона тіка чомусь!..

4

Ми на Місяць прилетіли,
На зручній площадці сіли,
І скафандри одягли,
І у подорож пішли,
Всюди кратери та гори,
Кам'яне, безмовне море,
Я нагнувся, а в руці —
Пил та дивні камінці.

5

Як незвично нам ходити:
Так і хочеться злетіти!..
Тут, на Місяці, в шість раз
Легше бігать, ніж у нас.
Тож сестричка так стрибала,
Що спіткнулась і упала,
І шугнула в глибину,
У провалину страшну.
Обняла мене тривога, —
Я мерщій на допомогу:

6

Врятувать її хотів,
Та і сам туди влетів.
— Ой! — сестричка закричала, —
Ой, рятуйте! Ми пропали!..
Раптом чуємо: — Спішу!
Зараз вам допоможу!

7

Тут уже і я злякався.
Звідки голос цей узявся?..
Бачим: довга і цупка
Простяглась до нас рука.
Ми за неї ухопились —
На поверхні опинились.
Перед нами вирина
Диво-диво-дивина:

Довгоруке, крутобоке,
Має вуса і два ока,
І колеса замість ніг, —
Налічив я вісім їх!

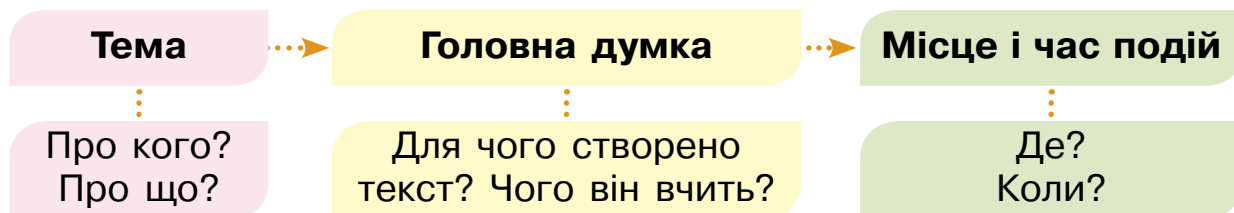
8

А воно на нас як гляне,
Як гукне: — Привіт, земляни!
Познайомитись нам слід:
Я — земний місяцехід!
Гляньте, як припав я пилон, —
Не сидів я тут без діла:
Я по Місяцю ходив
І багато бачив див!
Як я скучив за своєю
За квітучою Землею! —
Тож, як будете летіть,
І мене ви заберіть!.,
— Візьмем! Візьмем, самоходе!
Ти ж трудився для народу,
Добре тут попрацював, —
Ти і нас порятував!..

9

Я беруся за кермо:
— Ми на Землю летимо!
Приземлились! Приземлились!..
Тільки казка не скінчилась:
Полетіти ще й на Марс
Ми запрошуємо вас!

- ★ Поясни правопис виділених слів. Які з цих слів мають два корені? Як називають такі слова?
- ★ Схарактеризуйте головних персонажів. Схарактеризуйте текст, спираючись на схему.

Слова, що є назвами істот (людей, тварин), відповідають на питання *хто?*. Слова, що є назвами неістот (інші предмети), відповідають на питання *що?*.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: іменники об'єднуються в групи за ознакою: назви істот або неістот, а за числами іменники змінюються.

★ У вірші Гриця Бойка «Ми на Місяць летимо» знайди іменники. Зміни їх так, щоб вони відповідали на питання *хто?*, *що?*. Запиши ці слова у дві колонки.

Назви істот (хто?)	Назви неістот (що?)

★ Зміни підкреслені іменники, що позначають багато предметів так, щоб позначали один. Запиши у дві колонки.

Іменник змінює свою форму залежно від того, яку кількість предметів він позначає. Але завжди можна визначити: істота чи неістота.

Прочитай! Олесь Мамчин «Босо-взутий сніговик» (с.136—137)

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

★ Чи відповідає послідовність смайликів емоціям, які пережили персонажі вірша? Занотуйте правильну послідовність.

★ За змістом вірша запишіть «п'ять запитань», що допоможуть переказати історію.

★ Випишіть з вірша іменники в таблицю.

Істоти		Неістоти	
Однина	Множина	Однина	Множина

Чим темніша ніч, тим ясніші зорі.

★ Прочитай оповідання із зупинками, міркуваннями, передбаченням подій та нотатками до плану твору.

Олег Буцень

Наше відкриття

Невідкритих земель більше нема. Всі найвищі вершини підкорено. Кругом світу пішки не помандруєш: або міліція заверне, або в море влізеш. Але ми з Максимом не журились. Ми поклали собі залізно: луснемо, але все одно щось відкриємо! Може, якийсь там старенький академік загавиться, чогось не додивиться, а ми тим часом бац-бац, ось вам, будь ласка, наше відкриття. Здорово!

Це ми з Максимом так мріяли. Дуже вже нам кортіло щось відкрити. Тільки так, щоб недовго морочитись. Бо в нас усяких справ по саму зав'язку. Лише на футбол скільки часу гаєш.

Ми з Максимом по горіхи подалися. Багацько не нарвали, та дурно теж не тюпали. Вибралися з ліщини, назад ідемо, стежки шукаємо. Коли це Максимко хап мене за руку і заляк, наче статуя зробився, тільки без п'єдесталу. Я глянув на нього і собі спинився. А він:

— Диви, мурашник який великий.

— Тьху! Налякав, — кажу, — своїм мурашником. Я думав — гадюка.

Перша зупинка. Поміркуй, чому гадюка може налякати людину, і дай пораду, як себе поводити при зустрічі з нею.

А мурашник і справді величезний, наче висотний. І вперек метра півтора. Ніколи такого в житті не бачив! Підійшли ближче.

— Чуєш? — шепоче Максимко й опускається навколішки. — Мурашня балакає.

— Хто, хто балакає? — перепитую недовірливо.

— Та мурашня, — каже.

Присів і я, вуха нашорошив, очі витріщив. Бачу, сновигають **по купі** мурашки, якусь гусінь тягнуть, листочки. І над усім приглушений гомін стоїть, як на центральній вулиці нашого міста. Здорово у них виходить.

— Може... може, це ми вже наукове відкриття зробили? Мурашник, що розмовляє, знайшли. Як ти гадаєш, Максимку?

А він, замість відповісти, як поведе очима, як підстрибне та драла! Я — за ним. Це ми так захопилися своїм відкриттям, що й незчулися, як нас обліпили великі руді мурахи. Насилу обтрусились. І знову **до мурашника**. Поставали навколішки, слухаємо. Цікаво так!

Друга зупинка. Поміркуй, чому це хлопці дали драла. Чи варто так близько підходити в лісі до мурашника?

— А якою мовою вони балакають? — питаю в Максимка.

— Звісно якою. Своєю, мурашиною. Без мови як би ж вони тут порозумілися? Бачиш, багатоповерховий мурашник зводять. Треба ж про все домовитись: кому що робити, в яку зміну працювати, де будівельний матеріал добути.

— Може, воно й так, тільки без перекладача хіба їх зрозумієш?

— Капуста ти головата! Де ж ти знайдеш мурашиного **перекладача**? — сміється Максимко. — Це ж добре, що ніхто ще їхньої мови не знає. А ми будемо знати, вивчимо!

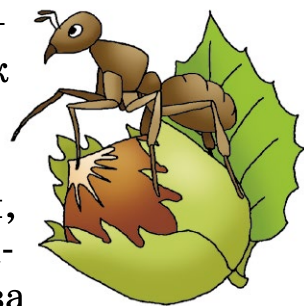
— Еге, вивчиш, — пхенькнув я. — Тут свою рідну ледве на трійку витяг. А в них, певно ж, і граматика є, якісь там спрощення **в групах** приголосних, чергування голосних **у коренях**. Ні, це не для мене, — зітхнув я скрушно, відчуваючи, що зразу втратив усяку **охоту до вивчення** нової мови.

Третя зупинка. Поміркуй, що ти можеш повідомити про «мурашину мову». Що порадиш хлопчикові щодо його ставлення до рідної мови?

Поки ми з Максимком так теревенили **про науку**, чую — одна мураха заповзла мені в тапку, друга по нозі полізла, третя... Я хотів був

їх змахнути, а Максимко мене ліктем у бік — штовх! Не ворухись, мовляв. І справді, ми ж наукове відкриття робимо. Але спробуй не ворухнутись, коли у них щелепи, як у справжніх африканських крокодилів. Не витерпів я, одскочив назад, обтрушуюсь, а Максимко заради науки терпить. Його вже десятків зо два мурахів «досліджують», а він хоч би тобі оком кліпнув! Ага, теж не витерпів, прибіг до мене, покусаний, зате радий-радісінський, як вареник у сметані. Ще б пак, відкриття: мурашник, який вміє розмовляти.

— Ну гаразд, — кажу йому, коли нараділися по саму маківку. — Пішли додому, бо на вечерю спізнимось і дощ он починається.

Задер Максимко голову, дивиться **на небо**, а на ньому ні хмарини.

— Та ти ось послухай, — кажу, — кап-кап-кап. Чуєш?

Максимко завмер, прислухається, де ці краплини падають. Потім простяг руку, чи не впаде на долоню яка. А круг нас то тут, то там обережно так: кап, кап, кап. Ой, що тут скоїлося з Максимком! Як заверещить:

Четверта зупинка. Поміркуй, що скоїлось з Максимком. Що в ясну погоду може нагадувати краплі дощу?

— Роздягайся! — А сам мерщій скидає сорочку, штани... — Та мерщій! — квапить мене.

— Навіщо? — не розумію я.

— Треба. Для науки треба.

— А для чого науці мої штани знадобилися? — ніяк не второпаю.

— Зараз утямиш, — метушиться Максимко. Схопив він нашу одежину і каже:

— Розкладемо її ось там, коло мурашника. Давай! — командував, і ми кинулись розкласти на траві речі одну до одної.

— А тепер — лічи.

— Кого? — питаю. І думаю: чи не напекло йому сьогодні сонце голову? Якийсь дивний Максимко став. Дощові краплини лічити здумав.

— Та мурахів лічи! — кричить. — Які з сосни стрибають. — І показує рукою на наш строкатий килим. Я так і очі вирячив.

А мурашка впала, огледілась — і до мурашника.

— Дві! Три! Чотири! — заверещали ми на весь ліс. Двадцять три штуки нарахували за кілька хвилин! Справжній мурашиний дощ!

— А знаєш, чого вони стрибають? — питає в мене Максимко.

П'ята зупинка. Поміркуй, чого стрибають мурахи. Якими словами автор передає здивування хлопців?

— Напевно, змагання якісь у них проходять, хто точніше стрибне, — відповідаю. — Як у нас парашутисти стрибають на точність приземлення.

— Гарбуз ти порепаний, — сміється Максимко. — То вони щоб довго не йти пішки, додому не спізнитись. Адже в мурашнику зараз всі входи закривають — вечір заходить.

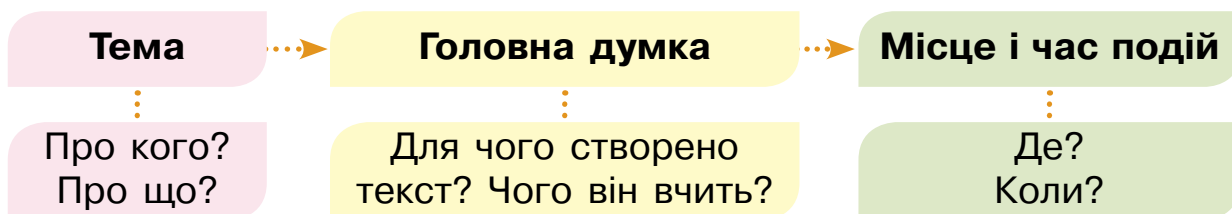
Ось таке ми з Максимком відкриття зробили.

Шоста зупинка. Поміркуй, чи зробили хлопці відкриття. Чого бракувало їм, щоб стати дослідниками?

★***** **Вправа «1, 2, 3, 4, 5!»** ★*****

1. Знайди в тексті слова «наче статуя зробився, тільки без п'єдесталу». Як ти їх розумієш? З якою метою використав цей вираз автор?
2. Випиши з тексту спільнокореневі іменники до слова *мураха*. Поясни, чому ти не будеш виписувати слова *мурашиний* (дощ), *мурашина* (мова).
3. Випиши з тексту виділені слова. Поясни, як за допомогою закінчень та прийменників іменники зв'язуються з іншими словами в реченні.
4. Схарактеризуйте головних персонажів. Схарактеризуйте текст, спираючись на схему.

5. З нотаток склади план до тексту. Запропонуй однокласникам за ним переказати оповідання «Наше відкриття».

Імена, по батькові та прізвища людей, клички тварин та назви країн, міст, сіл, рік, гір, морів пишемо з великої літери. Це **власні назви**.

★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/не знала», «цікаво».

Міста України

В Україні станом на 1 січня 2017 року налічувалося 460 міст. Найбільше місто України — її столиця місто Київ, де мешкає більше двох мільйонів городян.

Великими містами є й обласні центри: Вінниця, Луцьк, Дніпро, Житомир, Ужгород, Запоріжжя, Івано-Франківськ, Кропивницький, Луганськ, Львів, Миколаїв, Одеса, Полтава, Рівне, Суми, Тернопіль, Донецьк, Харків, Херсон, Хмельницький, Черкаси, Чернівці, Чернігів.

Є в Україні й невеликі міста. Кількість населення в таких містах коливається від двох до ста тисяч.

★ Запиши другий абзац тексту, поясни правопис великої букви.

★ На наступній сторінці розглянь герби та прочитай назви деяких невеликих міст України.

Слова, що є назвами істот (людей, тварин), відповідають на питання *хто?*. Слова, що є назвами неістот (інші предмети), відповідають на питання *що?*.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

Арціз
(Одеська область)

Белз
(Львівська область)

Дубно
(Рівненська область)

Хмільник
(Вінницька область)

Ярémче
(Івано-Франківська область)

- ★ Дотримуючись алфавітного порядку назв областей, запиши назви міст, герби яких ти бачиш на малюнку.
- ★ Чи є в Україні міста, яких немає на карті?
 - Таких міст багато
 - Таких міст немає
 - Є декілька
 - Все залежить від карти
 - Є, але про них ніхто не знає

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

- ★ Прочитай тексти і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/не знала», «цікаво».

Дніпро — головна річка нашої країни

Головну річку нашої країни давні греки називали Борисфеном. **Дніпро** — третя за довжиною річка Європи.

До Дніпра впадає багато рік: Десна, Сула, **Рось**, Псел, Ворскла, Самара, **Інгuleць**.

На Дніпрі розташовані могутні гідроелектростанції, що забезпечують енергією заводи, фабрики, міста і села. Річка є основним **джерелом** водопостачання України.

- ★ Попрацюй з виділеними словами.

Іменники є чоловічого (*мій, він*), жіночого (*моя, вона*) і середнього (*моє, воно*) роду.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: усі іменники, що вживаються в однині, завжди мають рід: чоловічий (ч. р.), жіночий (ж. р.) чи середній (с. р.).

- ★ Розглянь малюнки. Доведи, що їх назви — іменники.
- ★ Порахуй, скільки зображено істот? А неістот? Чого більше?

- ★ Поміркуй і запиши іменники в такій послідовності: ч. р., ж. р., с. р. **Підказка:** називай слово і додавай до нього слова:

він ... , мій ... — чоловічий рід

вона ... , моя ... — жіночий рід

воно ... , моє ... — середній рід

- ★ Запиши іменники в множині й відповідні в однині. Досліди, чи можна визначити рід іменника, що вживається у множині.

Однина	Множина

В українській мові всі іменники, що вживаються в однині, завжди мають рід: чоловічий, жіночий чи середній.

★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★

- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав / не знала», «цікаво».

Сонце, Місяць і Земля

Сонце і Місяць — це небесні тіла, які ти найчастіше спостерігаєш на небі. Вони найбільше з усіх космічних тіл впливають на нашу планету. Місяць менший від Сонця у 400 разів, але й у 400 разів ближчий до нас. Тому нам здається, що Сонце і Місяць мають однакові розміри.

- ★ Спиши два перші речення і допиши, як Сонце і Місяць впливають на Землю. **Підказка:** пошукай інформацію в різних джерелах.

Відмінювання іменників. Вибір творів для читання з метою розважитися, отримати інформацію

У реченні всі слова пов'язані між собою. Щоб зв'язатись з іншими словами в реченні, іменники змінюють своє закінчення.

★***** Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» *****

1. Прочитай текст. Поміркуй, який вид цього твору — вірш, оповідання чи казка. Обґрунтуй свої міркування.

2. Перекажи текст, уникаючи повторів.

Жила на світі **піщинка**. Вона була така маленька, що майже ніхто **піщинки** не помічав. Сумно від того було **піщинці**. Але якось помітила **піщинку** далека зірка. Завела зірка розмову з **піщинкою**. Дивно це було. Адже не було в **піщинці** нічого особливого, нічого такого, щоб зоря до неї заговорила. «Не сумуй, **піщинко**, — промовила зоря. — Ти на Землі, як я у Всесвіті». «Як це?». — здивувалася маленька. «Бо зірок на небі, як піщинок на Землі!» — відповіла зірка.

І уявила піщинка, що вона — зірка. А навколо неї обертається планета, схожа на нашу Землю. І весело стало піщинці.

3. Доведи, що слово **піщинка** — іменник жіночого роду.

Підказка: з'ясуй, що слово називає — предмет, ознаку чи дію; яке питання до нього можна поставити; з якими словами узгоджується — **він ...**, **мій ...**, **вона ...**, **моя ...**, **воно ...**, **моє ...**

4. Випиши з тексту виділені слова. Познач закінчення. Скільки різних закінчень має слово **піщинка**?

5. Зроби висновок, чому в слові змінювалося закінчення.

★***** Інформація від експерта *****

★ У Всесвіті зірок на небі приблизно стільки ж, скільки піщинок на Землі. Це довели учені. Візьми в руки пригоршню піску і спробуй порахувати піщинки. А тепер уяви, скільки піску на Землі: на дні морів і океанів, на їхніх берегах, у всіх пустелях світу! Уявляєш безмежність Всесвіту?!

Іменники, щоб пов'язатися з іншими словами, змінюються за відмінками. В українській мові сім відмінків. Кожен відмінок відповідає на певне питання.

★☆☆☆☆ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★☆☆☆☆

- ★ Поміркуй, про кого текст. Спиши без запитань, встав пропущені слова.

(хто?) ... сіла на гілку. Діти побачили (кого?) ... Вони насипали (кому?) ... **насіння**, зерна. Кіт Мурко **злякав** (кого?) ..., і вона **злетіла**. Діти милувалися (ким?) ... На (кому?) ... виблискувало **пір'я**. «..., **повертайся**», — кликали діти.

★☆☆☆☆ Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» ★☆☆☆☆

1. Випиши з тексту словосполучення з іменником **синиця** за зразком: **Сіла** (хто?) **синиця**. До якої форми слова не можна поставити питання?
2. Виділи позначкою закінчення.
3. Попрацюй з таблицею. Досліди, чи є однаковими відмінкові закінчення іменників чоловічого, жіночого, середнього родів. Створи подібну таблицю прикладів з цими ж словами, але вжитими у множині: *школи, дуби, сади*.

Відмінювання іменників в однині

Відмінок	Питання	Опорне слово	Приклад
Називний	<i>хто? що?</i>	Є	школа, дуб, село
Родовий	<i>кого? чого?</i>	Немає	школи, дуба, села
Давальний	<i>кому? чому?</i>	Радий	школі, дубу, селу
Знахідний	<i>кого? що?</i>	Бачу	школу, дуб, село
Орудний	<i>ким? чим?</i>	Задоволений	школою, дубом, селом
Місцевий	<i>(на) кому? (на) чому?</i>	Міститься на	(на) школі, дубі, селі
Кличний			шк ^о ло, д ^у бе, сел ^о

4. Користуючись таблицею, зміни за відмінками й запиши слова *телескоп, зірка, сонце*. Склади речення, так, щоб слово *зірка* було в кличному відмінку.
5. Поміркуй, чому слова в кличному відмінку в реченні відокремлюють розділовими знаками.

Зміна іменників за відмінками називається відмінюванням. Правильне відмінювання робить наше мовлення зрозумілим.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: щоб наше мовлення було зрозумілим, важливо знати, як відмінюються іменники.

- ★ Прочитай першу частину запису.
- ★ З'ясуй, як треба змінити іменники, щоб запис став текстом.
- ★ Спиши першу частину, розкриваючи дужки і відмінюючи іменники; у дужках позначай, у якому відмінку ти ставиш слово, ось так: дуб (Н. в.).

I

У зимовому лісі стояв (дуб). Біля (дуб) підростала (сосна). (Сосна) було три рочки, а (дуб) сто. Дивилась (сосна) на (дуб) знизу вверху. Мала ж бо, зелена. Якось зібралися під (дуб) люди. Дивилися на (сосна), хвалили. А на (дуб) зробили позначку та й пішли.

- ★ Прослідкуй, у якій послідовності змінюються відмінкові закінчення слова дуб. Назви ці відмінки.

Іменники відмінюються, тобто змінюють закінчення, залежно від того, у якому відмінку вони стоять. Завдяки відмінюванню іменники пов'язуються з іншими словами в реченні.

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

- ★ Якого переносного значення набуває в тексті слово зелена?
- ★ Прочитай початок другої частини тексту.

II

— Дубе, — спитала сосна, — а чого це люди мене хвалили, а позначку Вам залишили?

— Сосно, — відказав дуб, — та позначка...

- ★ Зроби припущення: з якою метою люди залишили на дубі позначку. Склади і запиши продовження тексту.

Зв'язок слів у реченні забезпечують не лише відмінкові закінчення, а й службові слова — прийменники. Вони вживаються з усіма відмінками, крім називного і кличного.

★★★★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★★★★★★

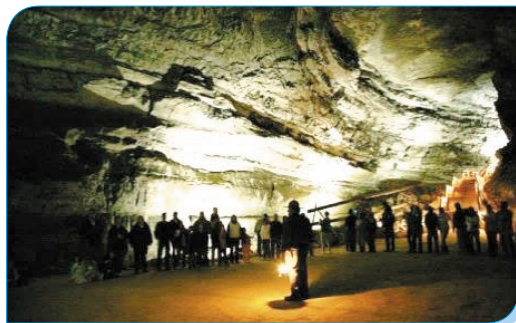
- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав / не знала», «цікаво».

Оптимістична печера

Унікальним явищем природи є гіпсова **печера** «Оптимістична», що біля села Королівка на Тернопільщині.

Протягом багатьох **тисячоліть** працювала природа над **печерою**. Гіпсові кристали різноманітної форми та кольору, які утворилися в печері, роблять її неповторною.

До сьогодні спелеологами досліджено понад 256 кілометрів ходів, галерей і гrotів цієї **печери**. «Оптимістична» — найдовша гіпсова печера світу. Вона увійшла до книги рекордів Гіннеса.

Печері «Оптимістична» не бракує й краси. Тому вона й приваблює туристів, учених.

- ★ Попрацюй зі словником, з'ясуй тлумачення підкреслених слів.
- ★ Скористайся таблицею відмінювання іменників і визнач, де і в якому відмінку в тексті трапляється іменник *печера*.

★★★★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★★★★★★

- ★ Спиши прислів'я, змінюючи форму однини виділених іменників на форму множини. За допомогою запитань з'ясуй, у якому відмінку стоять іменники.

Людина без **книги**, як риба без води.

Мудрим ніхто не родився, а з **книжки** навчився.

Не на користь **книжку** читати, коли вершки лиш знімати.

Нема розумного сусіда — з **книгою** поговори.

Книга — міст у світ знань.

- ★ Прочитай із зупинками, нотатками до плану твору, міркуваннями щодо вчинків та передбаченням подій.

Сила слова

Жили-були маленькі жабенята. Якось вони вирішили по-змагатися й з'ясувати, хто з них зможе видряпатися на вершину височенної вежі.

Ніхто не вірив, що жабенята зможуть дістатися вершини, але покепкувати з них зібралось чимало охочих.

Перша зупинка.

Змагання почались.

З юрби, що зібралася, щоб покепкувати із жабенят, лунало:
— Це дуже складно! Жабенята ніколи не досягнуть цієї вершини.

— Вежа для них занадто висока!

Маленькі жабенята один по одному почали падати. Хоча деякі підстрибували вище і просувалися вгору.

Зупинка друга.

Та юрба не вгавала:

— Жоден не зможе цього зробити!

Ще більше жабенят попадало з висоти на землю. Тільки одне підіймалось усе вище і вище. І, доклавши зусиль, дісталось вершини.

Жабеня, як тобі це вдалося? — дивувалася юрба.

Зупинка третя.

Але жабеня-переможець не відповідало, бо нічого не чуло. Таким це жабеня вродилося. Тому не почуло й того, що глядачі не вірили в його сили! Воно у власні сили вірило!

Ніколи не слухай людей, котрі нав'язують тобі свій **песимізм** та поганий настрій! Вони забирають у тебе віру у власні сили! Не забувай про силу слова! Думай лише про хороше!

- ★ Скористайся довідковою літературою і поясни виділене слово.
- ★ Визнач, у яких відмінках уживаються підкреслені слова. Випиши ті, що стоять у формі множини.
- ★ Спиши останній абзац тексту, доповни його своїми міркуваннями.

- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав / не знала», «цікаво».

Нумізматам!

У 2020 році Національний банк України в серії «Східний календар» випустив монету «Рік Пацюка» номіналом 5 гривень.

Художнє оформлення цієї монети здійснили художниця Марина Куц, скульптори Святослав Іваненко, Роман Чайковський.

На одній стороні монети розміщено: угорі — малий Державний Герб України, праворуч від якого напис півколом УКРАЇНА; на дзеркальному тлі по колу зображені 12 символів східного календаря, у центрі кола — стилізований годинник зі стрілкою, що вказує на пацюка — символ року, під стрілкою рік карбування монети — 2020; унизу ліворуч напис півколом 5 ГРИВЕНЬ;

На іншій стороні монети зображено символ східного календаря 2020 року — згорнутого у клубочок пацюка, якого оточують по колу стилізовані символи: сніжинки, квітки, плоди, гілки.

Нумізматика — наука, яка вивчає монети. Людей, які колекціонують монети, називають нумізматами. Слова ці утворилися від слова *numisma*. Так давні греки називали монету.

Інформація від експерта

Мабуть багато з вас можна вважати колекціонерами. Хтось має цілу полицку макетів автомобілів, а хтось — дивовижної форми іграшки...

А що потрібно, щоб досягти успіху в дослідженні невідомого? Запишіть коротеньку пораду.

- ★ Організуйте виставку-презентацію захоплень своєї родини: афішу, оголошення, експозицію тощо.

Прикметник. Виразне читання/слухання творів різних жанрів. Сюжетно-образний аналіз творів

Прикметник — це частина мови. Прикметники — це слова, які називають ознаки предметів. Вони відповідають на питання *який? яка? яке? які?*.

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

★ Попрацюй з виділеними словами.

Тарас Шевченко

Ну що б, **здавалося**, слова...
Слова та голос — **більш** нічого.
А серце **б'ється** — ожива,
Як їх почує!.. **Знать**, од бога
І голос **той**, і ті слова
Ідуть меж **люди!**..

- ★ Добери до терміна «**СЛОВО**» слова-ознаки (*Яке?*)
- ★ Запиши уривок вірша з пам'яті, зроби взаємоперевірку з другом.

★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★

- ★ З'єднайте дві частини прислів'я. Розтлумачте їх значення. Запишіть.
- ★ Поміркуйте, запишіть «п'ять запитань» до теми «Невидима сила слова». Обговоріть.

Шабля рани́ть голову,
Слово — не горобець,
Гостре словечко
Не говори, що знаєш,
Що вимовиш язиком,

то не витягнеш і **волом**.
але знай, що говориш.
а слово — душу.
коле сердечко.
вилетить не піймаєш.

- ★ Привітайте експерта з теми дослідження.
- ★ Поміркуйте, чому саме він є експертом із теми.
- ★ Утворіть діалог за змістом малюнка (с. 30).

***** Інформація від експерта *****

Лупа або **збільшувальне скло** — оптичний прилад для розглядання дрібних деталей. Використовується в багатьох областях людської діяльності.

Мікроскоп

Ти носиш окуляри, які допомагають краще бачити? А може, знаєш людей, у яких вони є? Тоді подивися крізь окуляри. Предмети здаватимуться зменшеними або збільшеними.

А пам'ятаєш інформацію про найменшу книгу? Найменший «Кобзар» Т.Г. Шевченка створив майстер Микола Сябристий. Площа книги $0,6 \text{ мм}^2$, у ній 12 сторінок, на кожній по 8 віршованих рядків. А читати їх можна лише за допомогою збільшувального скла.

Роздивися крізь скельце окулярів або лупу краплину **дощової води**. Ти побачиш, що вона трохи збільшиться, але не зможеш розгледіти безліч **дрібних істот**, які в ній живуть. А як їх можна побачити?

Учені використовують для цього **спеціальний прилад** — мікроскоп. Це слово походить від двох **грецьких слів**: «мікрос» — **малий** і «скопос» — спостерігати. Тобто мікроскоп — це прилад, який використовують, щоб побачити **крихітні предмети** або їхні **частини**, **не видимі** неозброєним оком.

(З журналу «Колосок»)

☆☆☆☆☆☆ Вправа «Словник-помічник» ☆☆☆☆☆☆☆

- ★ Знайдіть у тлумачному словнику визначення слів *мікроскоп*, *потужний*. Обговоріть, що нового ви дізналися зі словника.
- ★ Доведіть, що слова виділені синім кольором — іменники.
- ★ Доберіть якомога більше прикметників до слова *мікроби*.
- ★ Поставте питання до слів, що виділені синім кольором. Що вони називають? Доведіть, що це іменники.
- ★ Зверніть увагу на прикметники, виділені рожевим кольором. Ознаки яких предметів вони називають?
- ★ За допомогою дорослих знайдіть в інтернеті та перегляньте документальний фільм «Невидиме навколо нас». Обговоріть у класі.

У реченні прикметники пов'язані з іменниками, адже іменники називають предмети, а прикметники — ознаки цих предметів.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: до прикметників можна поставити питання *який? яка? яке? які?*.

★ Назви зображені на малюнках предмети. До названих іменників добери прикметники.

★ З двома із утворених сполучень слів склади й запиши речення.

★ Постав питання від іменників до прикметників за зразком:
Мікроскоп (*який?*) потужний.

До прикметників ставимо питання від іменників. Форма цих питань залежить від роду іменника (*чоловічий, жіночий, середній*), його числа (*однина або множина*).

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

★ Прочитай вірш. Поміркуй, у якому значенні вжито виділені прикметники та іменники.

Олександр Олесь

Сніги

Коли із хати вийшли ми,
Ще тільки розсвітало...
Під білим килимом зими
Усе навколо спало.

В пухнаті сукні і свитки
Ялини повдягались,
Кущі насунули шапки
І вовною пишались.

Укрилось ряднами село;
Безмежний степ біліє;
Стежки й дороги занесло,
І цяточка не мріє.

Безмежна тиша навкруги,
Ні голосу, ні шуму...
На все навіяли сніги
Якусь глибоку думу.

★ Випиши сполучення прикметників з іменниками. Познач їхні рід і число. Прокоментуй, із яких звуків вони складаються та якими буквами позначені ці звуки.

***** Інформація від експерта *****

- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/ не знала», «цікаво». Передбач за заголовком, про що йтиметься у тексті.

Автоматичні міжпланетні станції

Серед складних апаратів для дослідження космосу є автоматичні міжпланетні станції. Ці апарати здатні працювати самі, тому людей на них немає. Таких невтомних роботів-мандрівників запускають до далеких космічних об'єктів, інших планет.

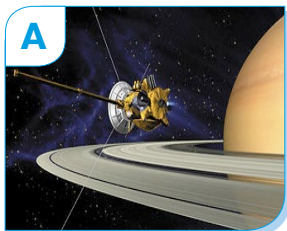
Із їх допомогою вчені дізналися багато цікавого про невидимий космос. Автоматичні міжпланетні станції побували не тільки на Місяці й на планетах-сусідах Землі. Деякі з них літають і далі — за межі нашої галактики.

- ★ Випиши з тексту сполучення іменників з прикметниками.
- ★ Знайди в тексті власні назви. За якими ознаками ти їх визначив/визначила?

★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

- ★ Розглянь фотографії найвідоміших автоматичних міжпланетних станцій, прочитай підписи під ними.
- ★ Прочитай інформацію про станції. Відтвори послідовність: запиши назви станцій у тому порядку, у якому їх запускали із Землі.

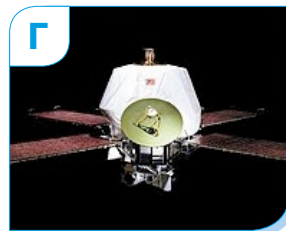
«Кассіні-Гюйгенс»

«Місяць-1»

«Вояджер-2»

«Марінер-9»

«Кассіні-Гюйгенс» — автоматична міжпланетна станція для вивчення планети Сатурн, запущено в 1997 році.

«Місяць-1» — автоматична станція для вивчення Місяця, запущено в 1959 році.

«Вояджер-2» — діючий космічний апарат для дослідження далеких планет Сонячної системи, запущено в 1977 році.

«Марінер-9» — автоматична міжпланетна станція для вивчення Марсу, запущено в 1971 році.

Прикметники можуть уживатися в прямому й переносному значенні залежно від іменника, з яким зв'язуються.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

1. Прочитай веселі вірші Володимира Верховеня про частини мови.

Іменник

Іменник любить називати завжди на ймення кожную річ: земля, країна, сонце, мати, печаль і радість, день і ніч.

Прикметник

Ознаку чи прикмету в слові прикметник вказує тобі: весняні котики ..., фіалки ніжні, ...

2. Спиши віршик під назвою «Прикметник».
3. Допиши римовані рядки — наведи приклади прикметників.
4. Запиши питання, на які відповідає прикметник.
5. Утвори і запиши словосполучення: іменники і прикметники, що називають ознаки за смаком і кольором.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ Гра-дослідження «Експеримент» ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

- ★ Утвори якомога більше словосполучень із поданих прикметників та іменників. Змінюй закінчення прикметника відповідно до роду та числа іменника.

Сонячний, пухнастий, ранок, настрій, волосся, колір, курча, промені.

- ★ Визнач, у яких словосполученнях прикметники використано в прямому значенні, а в яких у переносному.

Прикметники у словосполученнях використано в прямому значенні	Прикметники у словосполученнях використано в переносному значенні

- ★ Обери два словосполучення. Склади з ними два пов'язаних між собою за змістом речення. Запиши їх.

Прикметники можуть уживатися в прямому й переносному значеннях. Слова в переносному значенні допомагають створювати образні вислови.

Бувають прикметники-синоніми і прикметники-антоніми, тобто близькі і протилежні за значенням.

***** Інформація від експерта *****

- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/ не знала», «цікаво». Передбач за заголовком, про що йтиметься у тексті.

Чи потрібні маски під час епідемії?

Епідемія — це коли багато людей одночасно хворіє на одну й ту саму **інфекційну** хворобу. Таку хворобу викликають **дрібні**, але **шкідливі** мікроби або віруси. Через повітря вони переходять від **хворої** людини до **здорової**. Тоді **здорова** людина теж починає хворіти.

Існує думка, що під час епідемії маска захистить від **шкідливих** мікроорганізмів. Але це неправда! Мікроби та віруси в повітрі занадто **маленькі**, а маска може захистити лише від **великих** краплинок.

То чи потрібні маски під час епідемій? Так, якщо ви вже захворіли, але вам конче потрібно вийти з дому, наприклад поїхати до лікарні. Тоді менше мікробів потрапить від вас у повітря, і ви не будете поширювати інфекцію.

А щоб не захворіти, споживайте **корисну** їжу, гуляйте на **свіжому** повітрі, радійте!

***** Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» *****

1. Доведи, що виділені слова — це прикметники.
2. Зверни увагу на те, що слова виділені різними кольорами. Вислов припущення, чим можуть різнитися ці групи слів.
3. Попрацюй зі словником, знайди тлумачення слів: *епідемія, вірус, інфекція, мікроби, мікроорганізми*.
4. Поміркуй, чи можна віднести ці терміни до групи під назвою «Світ невидимий». Створи відповідну мапу.
5. Попрацюй з різними джерелами інформації і створи пам'ятку: **Як мікроби можуть потрапити до організму людини?**

★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★

Прочитай! Юля Смаль «Хімія і їжа» (с.179—181)

- ★ Прочитай вдумливо, зроби записи головного з прочитаної частини тексту, склади план.

В українській мові є прикметники, утворені складанням і повторенням основ (жовтогарячий, білий-білий).

★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★

- ★ Прочитай текст і доповни створену мапу «Світ невидимий» новими словами.
- ★ Випиши з тексту іменники, додаючи до них прикметники з питаннями. Прокументуй: за якою ознакою підкреслено слова в тексті. Підказка: пригадай, яку роль виконують значущі частини слова та як можуть утворюватися слова.

Чи знаєте ви, що є істоти, які виживають навіть тоді, коли гинуть найстійкіші мікроорганізми? Це невидимі для нас тихоходи!

Тихоходи — мікроскопічні (0,05—1,4 мм) мешканці вологих-вологих частин суходолу, прісних та морських водойм. Тіло їхнє напівпрозоре. Складається воно з голови та чотирьох сегментів, на кожному по парі коротких товстих кінцівок. Рухаються коротконогі тихоходи зі швидкістю 2—3 мм у хвилину. Органів дихання та кровообігу вони не мають.

«Маленький водяний ведмідь» — таку назву ще має тихохід. Це дуже своєрідний представник тваринного світу.

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

- ★ Прочитай вірш, правильно інтонуючи речення. Випиши з нього речення, у якому є прикметник у формі множини.

Василь Струтинський

Синичка

Ще мороз та іній на гілках,
Не вернувся з півдня жоден птах,
А синичка ранню і ясну
Піснею пробуджує весну.

— Звідки в тебе, пташечко мала,
Стільки сили, віри і тепла?
— Рідний край дарує їх мені,
Віхоли для мене не страшні.

- ★ Влаштуйте в класі презентацію виразного читання вірша з пам'яті групами дітей.

Змінювання прикметників. Вибір творів для читання з метою розважитися, отримати інформацію

Прикметники мають форму однини та множини — залежно від кількості предметів, ознаку яких вони називають. В однині прикметники змінюються за родами, а у множині за родами не розрізняються.

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★ Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» ★★★★★★★★★★★★★★★★★★

1. Прочитайте текст.

Чи потрібно нам весь час бути щасливими?

Існує думка, що людина має завжди відчувати радість та інші **приємні** почуття. Але ж це неприродно!

Нам не потрібно завжди бути **щасливими**. Натомість треба вчитися сприймати свої емоції незалежно від того, **позитивні** вони чи **негативні**.

Ми схильні втікати від **неприємних** емоцій, бо вони нас лякають. Але цього робити не слід, адже переживання різноманітних почуттів якраз і робить нас людьми.

2. Подискутуйте! Чи згодні ви з тим, що нам потрібні негативні емоції?

3. Зверніть увагу на прикметники в тексті. Чи всі їх ужито у формі множини? Доведіть свою думку.

4. Чим особливі прикметники, які виділено кольором?

5. Випишіть речення, у якому є прикметник у формі множини.

★★★★★★★★★★★★★★★★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★★★★★★★★★★★★★★

★ Пригадай, що таке емоції. Сформулюй власне визначення цього поняття.

★ Наведи приклади емоцій, які ти переживаєш, продовжуючи фразу: «Іноді я...». **Зразок:** Іноді я здивований/здивована, іноді я сумний/сумна...

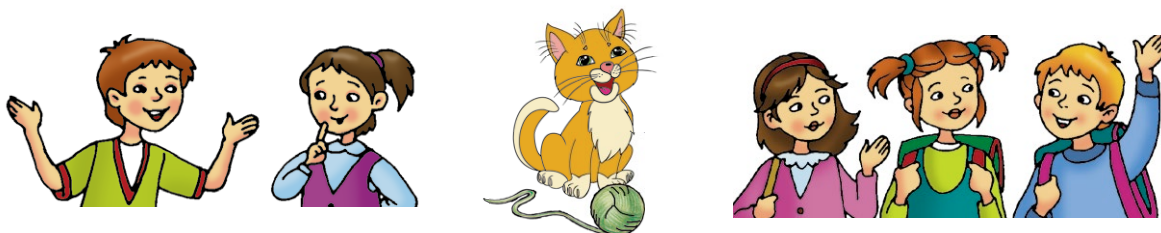
Прикметники змінюються за родами (чоловічий, жіночий, середній). Рід прикметника залежить від роду іменника, з яким він пов'язаний.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: прикметники, змінюючись за родами, мають різні закінчення.

Богдан весел_. Лада радісн_. Кошеня грайлив_.
Богдан дружній. Лада дружня. Маля дружнє.

★ Розглянь таблицю. Добери приклади прикметників із такими закінченнями. Уведи їх у речення.

Рід	Чоловічий	Жіночий	Середній
Закінчення прикметника	-ий -ій	-а -я	-е -є

★ Підбий підсумки. Чи збігаються твої міркування з висновком гри-дослідження?

Прикметники чоловічого роду мають закінчення **-ий** або **-ій**, жіночого — **-а** або **-я**, середнього — **-е** або **-є**.

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

Прочитай! Юля Смаль «Кольорова хімія. Таємниці хіміка-криміналіста» (с.181—183)

★ За змістом прочитаного підготуй повідомлення «Як з'явився простий олівець».

★ Утвори й запиши словосполучення: іменники і прикметники, які утворені складанням або повторенням основ, що називають ознаки за кольором.

Підказка: жовтогарячий чорнобривчик, білий-білий сніг.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/не знала», «цікаво».
- ★ Випиши прикметники, які утворені складанням і повторенням основ.
- ★ Відтвори послідовність — запиши назви сортів чорнобривців в алфавітному порядку.
- ★ Пошукай потрібну інформацію в різних джерелах і запиши «п'ять запитань» до повідомлення на тему «Чай з чорнобривців покращує стан здоров'я людей!».

Чорнобривці містять ефірні олії. В їх склад входять **фітонциди** — біологічно активні речовини, що пригнічують ріст і розвиток мікроорганізмів. Чорнобривці відлякують шкідників сільськогосподарських культур. До складу суцвіть чорнобривців входять природні **пігменти**, що надають квітам забарвлення від жовтого до червоно-коричневого. Садівники знають, що забруднений квітками одяг важко піддається пранню. Це підтверджує фарбувальні властивості чорнобривців.

«Фрілз»

«Гном»

«Бонанза»

«Мімімікс»

«Самоцвіт»

Оксана Сенатович

Друже мій

У сльоту, і в час негоди,
і в погоду, друже мій,
серцем слухати зумій
звуки рідної природи,
звуки — дивні голоси
незвичайної краси.
Чуєш, друже мій, розмови:

з вітром листя гомонить,
з сонцем — ниви і діброви,
і з озерами — блакить.
Розмовляють доли, води...
Стань, послухай, роздивись.
Мову рідної природи
розуміти серцем вчись.

- ★ Поміркуй і доповни створену мапу «Світ невидимий» новими словами.

☆☆☆☆☆☆ Вправа «Словник-помічник» ☆☆☆☆☆☆☆

- ★ Прочитай оповідання із зупинками, міркуваннями, передбаченням подій. Спостерігай, чи змінюють прикметники закінчення, змінюючись за родами.

Василь Сухомлинський

Якби я стала невидима

Ой, якби я стала невидима — стільки б цікавого побачила! //

Пішла б лугами, берегами, підійшла б до соловейка-співуна та й слухала б його пісню. Сиділа б поруч із ним, слухала, як він співає. Ще й дивилася б йому в очі — які вони? Що він бачить тоді, коли співає свою дивну пісню? //

І ще одне диво хотілося б мені побачити. Десь у нашому садку ввечері починає свою пісню цвіркун. Це не пісня, а гра на скрипочці. Є в нього маленька скрипочка, перед заходом сонця він бере її, веде смичком по струнах — і дзвенить чарівна мелодія. Якби я стала невидима, побачила б і скрипочку, й смичок... А то як тільки хочу побачити, підкрадаюся до цвіркуна, а він помітить мене й замовкає. //

Увечері червона троянда стуляє докупи пелюстки, а вранці, дивлюся, красується — розкрита, пишна. Мама каже, що троянда прокидається на сході сонця. Але ніколи не розтуляє пелюсток, як хтось на неї дивиться. Бо вона дуже соромлива. Якби я стала невидима, то підгледіла б: як троянда вмивається росою й розтуляє свої пелюстки. Але ні, не наважилася б я підглядати. //

То не порядно. Соромливість — це велика краса, а красу треба берегти. //

- ★ Заповни таблицю.

Правда	Вигадка

- ★ Поміркуйте й утворіть діалог із дівчинкою на тему «Як невидиме може стати видимим».

Прикметники змінюються за відмінками разом з іменниками, з якими вони пов'язані.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

- ★ Прочитай подані словосполучення. Прокоментуй, у яких значеннях ужито прикметники.
- ★ Постав питання до іменників та прикметників у словосполученнях. Запиши ці питання.

колючий мороз, колючого морозу,
колючому морозу, колючим морозом

дзвінка синиця, дзвінкої синиці,
дзвінкій синиці, дзвінкою синицею

мале пташеня, малого пташеняти,
малому пташеняті, малим пташеням

глибокі сніги, глибоких снігів,
глибоким снігам, глибокими снігами

- ★ За тими самими питаннями зміни словосполучення: *засніжений ліс, хитра лисиця, сіре мишеня, лісові птахи*. Склади і запиши 2—3 речення з цими словосполученнями.
- ★ Підбий підсумки: що тобі вдалося дізнатися під час експерименту?

Прикметники в реченні пов'язані з іменниками. Прикметник змінюється за відмінками залежно від того, у якій відмінковій формі стоїть іменник.

★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★

Прочитай! Юля Смаль «Кольорова хімія. Таємниці хіміка-криміналіста» (с.183—185)

- ★ Прочитай вдумливо, зроби записи головного в прочитаній частині тексту. Спиши абзац, якому можна дати заголовок «Природні барвники».
- ★ За змістом прочитаного підготуй повідомлення «Таємниці хіміка-криміналіста».

Прикметник завжди стоїть у тому ж роді, числі й відмінку, що й іменник, з яким він зв'язаний.

☆☆☆☆☆☆☆☆ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ☆☆☆☆☆☆☆☆

1. Прочитайте текст. Поміркуйте, яка його головна думка.

Роберто Бертоліно

День і ніч

Раніше я не любив **ночі**, бо вночі все змовкало, а **квіти** ніби чорніли, розпливалися. **День** мені був більш до душі.

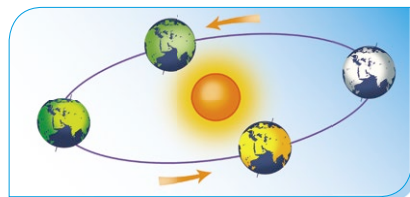
За дня мені хотілося вмовити **землю**, щоб вона зупинилася, не оберталась. Хотілося, щоб завжди сяяло **сонце**...

І от одного разу мені пощастило це зробити — але вночі.

Мені наснився чудовий сон. **Земля** нібито зупинилася, знов зашуміли послулі дерева, всіма барвами заграли **квіти**...

Тієї **ночі** я був такий щасливий!

Та раптом я подумав, що **день** на Землі настав не для всіх **дітей**. Адже в іншій частині земної кулі панує **ніч**, вічна ніч...

І я попросив **Землю**, щоб вона знов почала обертатись.

★ Випишіть підкреслені словосполучення. Змініть їх за питаннями:

Який? Якого? Якому? Яким? У якому?

Яка? Якої? Яку? Якій? Якою? У якій?

★ Попрацюйте з таблицею: доберіть до іменників *день*, *ніч*, *сонце* прикметники та змініть їх за відмінками.

Таблиця відмінювання прикметників

Назва відмінка	Питання			
	однина			множина
	чоловічий рід	жіночий рід	середній рід	-
Називний	який?	яка?	яке?	які?
Родовий	якого?	якої?	якого?	яких?
Давальний	якому?	якій?	якому?	яким?
Знахідний	який?	яку?	яке?	яких?
Орудний	яким?	якою?	яким?	якими?
Місцевий	у (на) якому?	у (на) якій?	у (на) якому?	у (на) яких?

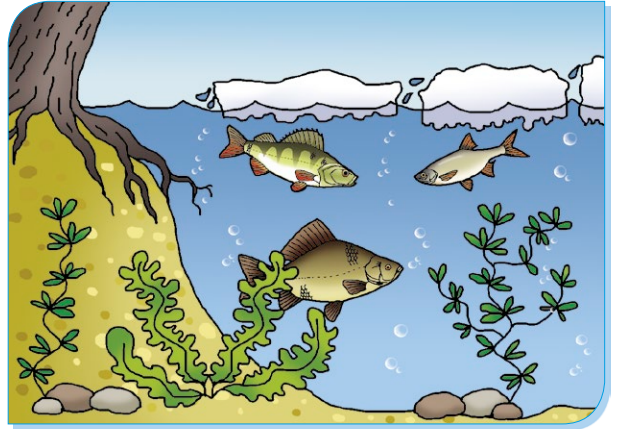
★☆☆☆☆ Вправа «1, 2, 3, 4, 5!» ★☆☆☆☆

1. Прочитай назву оповідання. Хто може бути його героями?
2. Прочитай оповідання із зупинками та передбаченнями.

Василь Мельник

Хто в річці живе

Скресла річка поміж берегів. Попливли по ній у далеке море сірі крижини, купаючись у холодній воді. З-під коріння розлогої верби, що росла над берегом річки, випливли маленькі рибки. Як вони здивувалися, коли побачили, що крижини тихо плакали.

Перша зупинка. Передбач, що робитимуть рибки.

— Їм жаль своєї домівки, певно, тому вони плачуть, — тихо мовив зодягнений у гаптований золотом жупан Карасик до смугастого Окунця, що чепурився біля невеличкого люстерка.

— Давай запитаємо їх, — сказав смугастий Окунець. Сірі крижини мовчали.

— Куди поспішаєте? — став перед Карасиком та Окунцем трішки заспаний Линок у срібному кептарику.

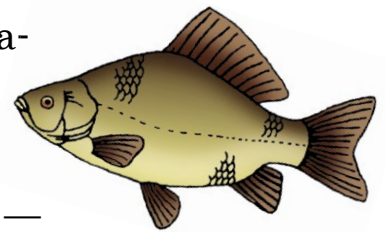
— Пливи з нами... Хочемо дізнатися, чому крижини плачуть і так поспішають, — відказали Карасик та Окунець.

«Справді — чому?» — подумав Линок і рушив поруч. Перед ними проплив табунець краснопірок.

— Давайте з нами, — запросив їх до гурту Линок.

— Покличемо сусідів пічкуриків, — додала маленька Краснопірка.

Пічкурикам теж стало цікаво, чому крижини плачуть, то й вони попливли поруч Линка та Окунця.

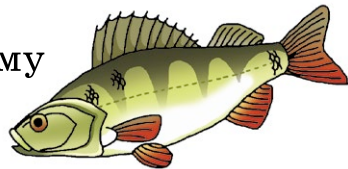

До них приєднались лящики та йоржики, миньки та плітки...

Друга зупинка. Передбач, що станеться з крижинами.

А сірі крижини все пливли та пливли річкою, залишаючи у воді рясні сльози. Ввечері розтанули...

— Як жаль, що ми не дізналися, чому вони плакали, — з сумом мовив Окунець... — Будемо вертати до своєї домівки — під коріння верби... Так можна заблукати...

Аж тут перед табунцем маленьких рибок звідкілясь з'явилася Щука. У дорогому кожусі. На голові капелюх черепаший.

— Кого я стріла? — облесливо мовила... — Які ж ви всі гарні, милі... Чи далеко мандруєте?

— Хотіли дізнатися, чому крижини в нашій річці плакали, — відказав за всіх Карасик.

— Які ж ви у мене допитливі та мудрі, що багато хочете знати... Пливіть всі за мною **на чисту воду**... Я все розповім...

— Боїмося... У вас зуби страшні, — тихо відказав Карасик...

— Немає чого боятися... Мене всі знають... Я найдобріша Щука в нашій річці. Багато літ тут живу... Малечу дуже поважаю...

Табунець маленьких рибок вже рушив **на чисту воду**, та дорогу їм перегородив вусатий дядько Сом...

— Куди ви всі так дружно? — тихо поспитав, скося поглянувши на Щуку.

— **На чисту воду... На чисту воду**, — понеслося з табунця. — Нас тітонька Щука запрошує...

Щука вся аж змінилася. Капелюха черепашого на очі натягла, гострі зуби заховала...

— Хотіли дізнатися, чому крижини нашої річки тихо плакали, — став попереду смугастий Окунець.

Третя зупинка. Схарактеризуй за допомогою прикметників Щуку і Сом. Передбач, чим завершиться казка.

— Крижини раділи, що весна на нашу річку повертається, — пояснив вусатий Сом. — Їхні сльози — то з радощів, що люта зима відступила...

— Дякуємо вам... Тепер знаємо, чому крижини плакали, — відповіли гуртом маленькі рибки... — Це ж скоро весна... Наша річка завітчає свої береги квітами. Вода в ній стане чиста та тепла...

Щука мов оніміла.

— Пливи до моря, — глянув на неї вусатий Сом. — Не гоже малечу ображати. Хай ростуть великими та дужими. Хай наша річка веселою буде... Ти ж чимало лиха накоїла...

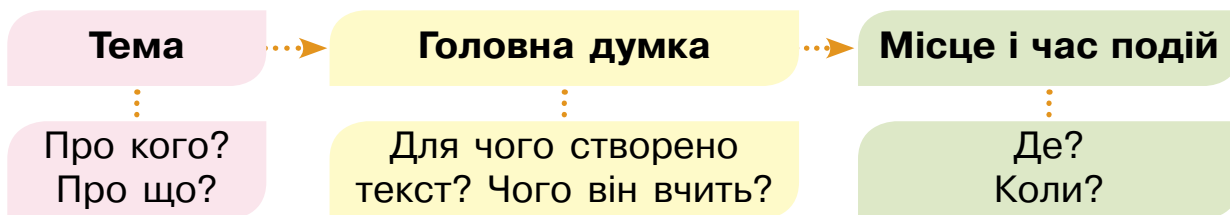
Скривилася Щука від слів вусатого Сома. Поправила свого капелюха та тільки й бачили її.

Табунець маленьких рибок весело танцював навколо дядька Сома.

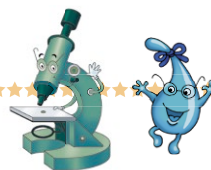
3. Прочитай повідомлення «Змотуємо вудки. Скресає крига» з новинного інтернет-видання, яке запропонував Експерт розділу. Доведи, що в казці «Хто в річці живе» та в цьому повідомленні йдеться про одне й те саме природне явище.

4. Охарактеризуй тексти, спираючись на схему.

5. Знайди в казці «Хто в річці живе» слова «на чисту воду», а в інформаційному повідомленні — «змотувати вудки». Яке з цих сполучень є сталим висловом? Поясни свою думку.

Вивести на чисту воду — викрити кого-небудь у нечесних діях.
Змотувати вудки — спішно зібравшись, іти геть, тікати.

Змотуємо вудки. Скресає крига

Рятувальники попереджають про руйнування льодового покриву на водоймах та закликають людей бути обережними та не виходити на крихкий лід.

Головне управління ДСНС України попереджає рибалок та дітей про те, що вихід на тонку кригу водойм може бути дуже небезпечним.

ДСНС — Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Це служба порятунку, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

- ★ Прочитай текст і відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/не знала», «цікаво».
- ★ Прокоментуй розділові знаки в кінці речень. Спиши текст.

Ходити по льоду завжди небезпечно

У жодному разі не можна виходити на тонкий лід та перевіряти його міцність ударом ноги! Потрібно обов'язково використовувати для цього палицю. Не можна також стрибати та бігати по льоду. А також небезпечно збиратися великими групами на одному місці.

Міцним вважається прозорий лід із синюватим або зеленуватим відтінком завтовшки 12 см. Особливо небезпечний лід з такими ознаками:

- ★ Доповни текст ознаками небезпечного льоду, керуючись цифрами на малюнку.
- ★ Допиши кінцівку тексту — окличне речення зі звертанням.

Береженого і Бог береже!

Роль прикметників у реченні, мовленні.
Вибір творів для читання з метою розважитися,
отримати інформацію

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

★ Прочитай і відгадай загадки.

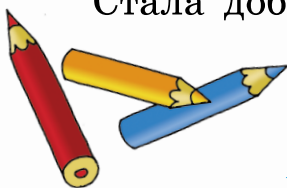
★ ★ ★

І червона, й соковита,
Та гірка вона все літо.
Припече мороз — вона
Стала добра й смачна.

★ ★ ★

Дерев'яний та довгенький,
Маю носик я гостренький.
На білому слід лишаю,
Усіх діток потішаю.

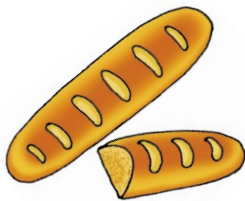

★ ★ ★

Дерев'яні хлопці
Лежать у коробці.
Коли з нами граються,
То вогнем займаються.

★ ★ ★

Живим зерном народжений,
Живу я на землі.
Щодня рум'яним сонечком
Я сходжу на столі.

★ Назви прикметники, які є в загадках. Розкажи, як вони допомогли тобі відгадати загадки.

★ Склади і запиши загадку про будь-який предмет, використавши прикметники. (Загадка може бути римованою або ні.)

★ Підбий підсумки: що ти дізнався/дізналася під час експерименту? Чи збігаються твої висновки із запропонованим висновком гри-дослідження?

Прикметники допомагають описати предмет. За ознаками ми можемо здогадатися, що це за предмет. Тому прикметники часто використовують у загадках.

★★★★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★★★★★

- ★ Прочитай текст-опис будівлі. З'ясуй значення невідомих тобі слів.

Замок «Паланок»

У **закарпатському** місті Мукачевому розташована одна з **найдавніших українських** фортець — замок «Паланок». **Середньовічні** мури приховують безліч загадок і таємниць.

Не варто дивуватись **великим** розмірам «Паланку». **Таємничі підземні** переходи, що досі збереглися під мурами й вежами, свого часу слугували схованкою для людей та худоби.

Фортеця поділена на три тераси, три рівні: **верхній**, **середній** та **нижній** замки. **Верхній** замок — **найдавніша** будова. На шість метрів нижче від неї зведено «**молодшу**» **середню** терасу. **Нижній** замок був створений років 300 тому, його побудовано на 10 м нижче від середнього рівня.

Сьогодні до брами веде **добра** дорога, прокладена **західним** схилом гори. Але вона з'явилася тільки у XVIII ст., разом із **нижнім** замком. Раніше до фортеці доводилось підійматись **крутою** стежкою.

(За матеріалами мережі Інтернет)

- ★ Зверни увагу на виділені в тексті прикметники. Яку інформацію про замок ми отримуємо за їх допомогою?
- ★ Обери будівлю, яку ти хочеш описати: будівлю школи, свій будинок, історичну пам'ятку свого міста тощо.
- ★ Назви ознаки цієї будівлі, використовуючи прикметники.
- ★ Склади опис будівлі за планом.
- ★ Об'єднайтесь у три групи та оберіть для кожної групи одне з тверджень. Разом доберіть і висловіть аргументи для його доведення.
- ★ Прикметники збагачують мовлення та допомагають зробити текст кращим.
- ★ Важливо доречно добирати слова в мовленні.
- ★ Короткий, небагатослівний текст може бути більш виразним.

☆☆☆☆☆☆☆☆ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ☆☆☆☆☆☆☆☆

- ★ Прочитай оповідання.
- ★ Випиши з тексту незнайомі слова. З'ясуй їхнє значення за таким алгоритмом:
 - 1) Спитай в однокласників, чи знають вони ці слова.
 - 2) З'ясуйте за словником значення тих слів, яких не знає ніхто в класі.
 - 3) Якщо не вдалося знайти всі слова, звернись по допомогу до дорослих.

Наталія Бонь

Кіно в мікроскопі

Нарешті Дмитрик отримав у дарунок мікроскоп! Для Дмитрика саме те, що треба! Він так мріяв побачити амебу, інфузорію і тих найрізноманітніших мікробів, якими його з дитинства лякала мама.

Мама з татом урочисто розпакували посилку, що доставив кур'єр.

— Ось! Можеш спостерігати за своїми амебами!

Тремтячими руками взяв хлопчик дорогоцінну річ і обережно поніс у свою кімнату. Він уже давно приготував брудну воду, набрав ще позавчора в калюжі. І ось нарешті маленька, з виду чиста і прозора краплинка виблискує на скельці, що закріплене на предметному столику.

Дмитрик зазирнув в окуляр і сахнувся! Ого, яка потвора. Монстр! Темнуюте сіре створіння, мов велетенський павук із нерівними заокругленими лапами плавало

у краплі-озері. Навколо сновигали маленькі істоти: деякі ледь забарвлені, деякі темніші. Ось промайнули якісь блискучі, наче жуки-світляки. Усі вони наштовхувались на сірувате страховисько. Дехто обминав його, дехто пірнав усередину й більше не показувався.

І ось, мов кришталевий легкий черевичок Попелюшки, легким човником вислизнула інфузорія-туфелька. Така граційна, витончена. Вона обпливла сірий відросток, і він потягнувся за красунею.

Дмитрик затамував подих. Зараз ця потвора зжере прекрасну інфузорію! І дійсно, драглиста велетенська амеба заворушилась і почала загинати два щупальця, ніби беручи інфузорію в полон. Та, наче злякана мишка, метнулась в один, потім в інший бік. Приречено посвітліла, притихла.

І саме в цей час випірнули ще дві її подружки. Амеба розгубилась, відхилила свій відросток-щупальце, потягнулась за іншою здобиччю. Інфузорія враз ожила, здолала перешкоду і вирвалась із полону!

— Ну що, синочку, що ти там побачив? — до кімнати зазирали батьки.

— Ви не повірите, справжній блокбастер! А амеба, щоб ви знали, звичайний монстр! Приснитись — перелякатись можна.

— А інфузорія? — запитав тато.

— Сьогодні вижила. Серіал знімати про них можна!

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

- ★ Відтвори за допомогою смайликів емоції Дмитрика.
- ★ Запиши план до оповідання у правильній послідовності. Доповни його.

Інфузорія в небезпеці

Порятунок туфельки

Бажаний подарунок

Знайомство
з невидимим світом

- ★ Виконай завдання на вибір: намалюй невидимий світ, описаний в оповіданні, або придумай і розкажи свою історію про цей світ.

★★★★★★★★★ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ★★★★★★★★★★

- ★ Досліди значення слів.

Блокбастер — дуже популярний кінофільм або театральна вистава, у виробництво яких було вкладено великі кошти.

Серіал — художній твір, що складається з багатьох невеликих частин (серій, епізодів), об'єднаних персонажами або сюжетом.

- ★ Прочитай текст.
- ★ Заповни пропуски, використавши слова *серіал* і *блокбастер*.

Минулого року під час показу цього ... зали кінотеатрів були переповнені. Тож творці фільму вирішили зняти за ним ... і в його численних епізодах докладніше розкрити характери персонажів.

- ★ Добери до цих слів прикметники. Спиши доповнений текст.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

- ★ Утвори якомога більше словосполучень із поданих прикметників та іменників. Змінюй закінчення прикметника відповідно до роду та числа іменника.

сонячний

пухнастий

ранок

настрій

волосся

колір

курча

промені

- ★ Визнач, у яких словосполученнях прикметники використано в прямому значенні, а в яких у переносному. Запиши їх у дві колонки.

Прикметники у словосполученнях використано в прямому значенні	Прикметники у словосполученнях використано в переносному значенні

- ★ Обери з кожної колонки по два словосполучення. Склади з ними два пов'язаних між собою за змістом речення. Запиши їх.

Прикметники можуть уживатися в прямому й переносному значеннях. Слова в переносному значенні допомагають створювати образні вислови.

★★★★★ Вправа «Словник-помічник» ★★★★★

- ★ Прочитай вірш Анатолія Качана «Після бурі» (с. 46—47). Які нові слова ти дізнався/дізналася з цього вірша? Чому слова на с. 47 виділені курсивом?

- ★ Знайди у вірші прикметники. Визнач, які з них ужито в переносному значенні. Поміркуй, для чого це зробив поет.
- ★ Поміркуй за віршем: що дозволяє побачити невидимий світ? Прокоментуй рядки «А рибалки на причалі / ловлять вудками удачу».

- ★ За допомогою емотиконів зробіть плакат «Невидимий світ емоцій і почуттів моєї родини».

Приховані можливості речей

$2 \times 1 = 2$
 $2 \times 2 = 4$
 $2 \times 3 = 6$
 $2 \times 4 = 8$
 $2 \times 5 = 10$

ІМЕННИК

ПРЕФІКС

КОРІНЬ

Дієслово.

Особливості читання творів різних жанрів.

Сюжетно-образний аналіз творів

Дієсловом називається самостійна частина мови, що означає дію або стан предмета і відповідає на питання *що робити? що зробити?*.

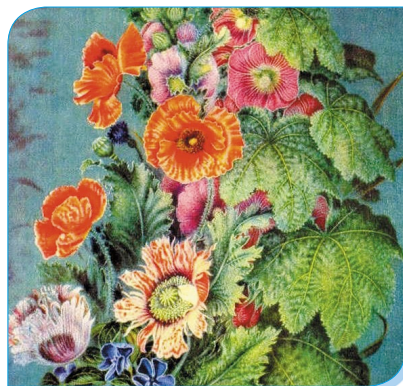
★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ **Вправа «1, 2, 3, 4, 5!»** ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

1. Прочитай текст. Доведи, що це вірш. Визнач його тему та головну думку.
2. Який заклик міститься у вірші? Як ти його розумієш? Поміркуй, до кого звертається поет. Які інтонації для виразного читання цього вірша ти обрав/обрала б: спокійну, задумливу, піднесену, веселу, сумну? Прочитай виразно вірш.

Максим Рильський

Мова

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу **служить** вам,
Хоч і живе своїм живим життям.

3. Поясни лексичне значення виділених слів. Яким словником ти скористаєшся, якщо не зможеш пояснити значення якогось слова?
4. Постав до виділених слів питання. До якої самостійної частини мови вони належать? Запиши дієслова і питання до них.
5. Знайди в тексті дієслова, які не виділено. Поясни, за якими ознаками ти розпізнав/розпізнала дієслова. Запиши ці дієслова і постав до них питання.

★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ **Вправа «Словник-помічник»** ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

- ★ Привітайте експерта з теми дослідження.
- ★ Поміркуйте, чому саме він є експертом із теми.
- ★ Поставте «п'ять запитань» за малюнком (с. 54).

У нашій мові є дієслова близькі за значенням (**синоніми**), є дієслова, які мають протилежне значення (**антоніми**).

***** Інформація від експерта *****

Приховувати — тримати що-небудь у таємниці, не розголошувати чогось; таїти, затаювати, прикривати, маскувати; мати в собі щось непомітне з першого погляду, невиявлене.

Будь-яка, навіть звична для нас річ, має приховані можливості. Ви мабуть спостерігали, як тендітні паростки рослин **пробивають** асфальт? А можливості людини? Сила її слова чи вчинку може **підтримати, допомогти, зарадити, врятувати**.

У сучасному світі, на жаль, **точаться** війни, **трапляються** стихійні лиха, **стаються** пожежі. Такі ситуації інколи вимагають від людини неймовірного. Тоді й **прокидаються** та **виявляються** приховані можливості людини.

Так сталося з героями українського художнього фільму «Кіборги. Герої не вмирають» режисера Ахтема Сеїтаблаєва за сценарієм Наталії Ворожбит про оборону Донецького аеропорту під час війни на Донбасі.

До речі, я — експерт цього розділу підручника — сучасний гаджет мимоволі теж вплинув на події, про які розповідається у фільмі.

Пам'ятайте, що оптимісти, які сприймають навколишній світ позитивно, мають сильну волю й навички самоконтролю, подолають екстремальну ситуацію та її наслідки краще і швидше.

☆☆☆☆☆☆ Розвага «Ознаки слова відшукай!» ☆☆☆☆☆☆

- ★ Випиши виділені слова. Доведи, що це дієслова.
- ★ Добери до них синоніми й антоніми. Склади і запиши речення з цими словами (на вибір). Пригадай схему.

У реченні іменник і дієслово, яке називає дію цього іменника, узгоджуються. Наприклад: Гуси (що роблять?) летять. Летить (хто?) гусак.

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: у реченні іменник і дієслово, яке називає його дію, завжди узгоджуються.

★ Розглянь малюнки. Які дії виконують зображені на них діти?

★ Склади і запиши сполучення слів за змістом кожного малюнка за схемами:

іменник (питання) дієслово та дієслово (питання) іменник

★ За змістом малюнків напиши текст-міркування на тему «Приховані можливості дитячих захоплень».

★ Перевір, чи узгоджуються між собою іменник і дієслово в реченнях? Зроби висновок.

У реченні дієслово завжди узгоджується з іменником, дію якого називає.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

★ Віднови прислів'я. Доведи, що іменник і дієслово у цих реченнях узгоджуються.

Сміливців

перед мечем голову не схилить.

Сміливець

вмирає раз, боягуз — тисячу разів.

На сміливця

собака гавкає, а боягуза — кусає.

світ любить.

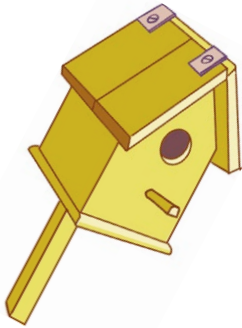

Використання дієслів-синонімів відкриває приховані можливості нашої мови. Вони увиразнюють наше мовлення, виявляють ставлення мовця до подій.

- ★ Прочитай вірш, правильно інтонуючи речення. Які емоції виникали в тебе під час читання?

Ліна Костенко

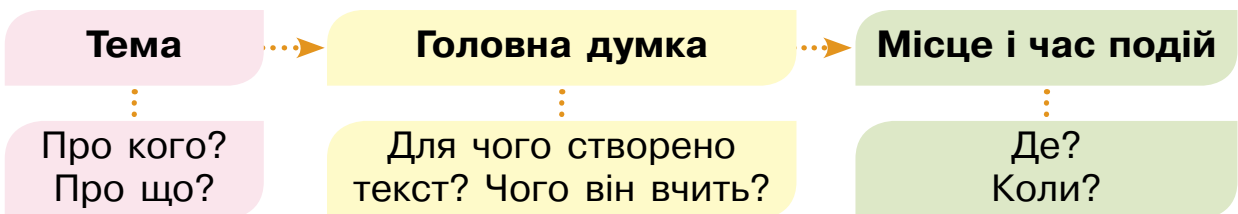
Перекинута шпаківня

Плаче шпак уранці після зливи,
Де шумлять на греблі явори,
Що шпаківню вітер чорногривий
Перекинув денцем догори.
Борсаються бідні шпаченята,
Як його зарадити біді?
Кліпають із пільми оченятами:
— Випадемо, татку, що тоді?
Ще якби їм день чи півтора дні,
Ще якби їм днів хоча б із п'ять!
Бо вони ще ж зовсім безпорадні, —
Падаючи, ще не полетять.
Як же, хлопці, хатку ви прибили,
Що її порушили вітри?!
Плаче шпак уранці після зливи,
Де шумлять на греблі явори...

- ★ Проаналізуй його за схемою.

- ★ Випишіть дієслова, запишіть до них запитання. Доберіть синоніми. Проаналізуйте, чому саме такі дієслова використала авторка вірша.
- ★ Поміркуйте, що в діях хлопців добре, а що — ні.

Добре	Погано

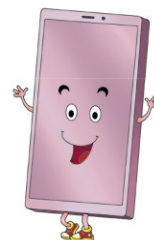
***** Інформація від експерта *****

Смартфон — це слово прийшло до нас з англійської мови: *smart* — розумний, *phone* — телефон. Це окремий вид телефонів, які суміщають можливості мобільного телефону і комп'ютера.

У пам'яті сучасного смартфона можна зберегти цілу бібліотеку електронних книг. А найголовніше, можна завжди перебувати на зв'язку!

Чи доводилося тобі користуватися службою коротких повідомлень? З якою метою ти користувався/користувалася SMS? Напиши привітальне SMS.

SMS — це скорочення трьох англійських слів: *Short Message Service*, які в перекладі означають — Служба Коротких Повідомлень.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

Прочитай! Оксана Луцевська «Півонія, Аль і я»
(с. 80—83)

★ Пам'ятаєш, що означає напис **P.S.** в листі? Відтвори порушену послідовність приписок до листа, які робив герой поезії «Півонія, Аль і я».

1. P. S. Повертайся сюди, півоніє,
я чекаю на тебе в садку.
2. P. P. S. Повертайся сюди, півоніє,
ми стоїмо у садку.
3. P. S. Аль сидітиме слухняно.
4. P. S. І ми з Алем чекаємо,
І цьом-цьом у кожну пелюстку.
5. P. S. Чи пелюстки дійдуть, півоніє,
у конверті із жовтою маркою?

★ Запиши «п'ять запитань» за змістом прочитаного. Перекажи історію від імені півонії.

★ Випиши з тексту словосполучення за схемою:

іменник (питання) дієслово, синоніми до дієслова

★ Віднайди й запиши уривок, що відповідає малюнку, поданому в хрестоматії до поезії «Півонія, Аль і я».

☆☆☆☆☆☆☆☆ Вправа «Словник-помічник» ☆☆☆☆☆☆☆☆☆

- ★ Вдумливо прочитайте твір Оксани Сенатович «Крила» із зупинками, міркуваннями, передбаченням та нотатками до плану.
- ★ Обговорюйте прочитане чи міркуйте над вчинками персонажів, подіями. Занотуйте передбачення: Що буде далі? Як вчинять герої?
- ★ Попрацюйте зі словником, з'ясуйте значення слів: блискавиця, ґанок, лава, проліски, одшмагав, замуликав.

Оксана Сенатович

Крила

Блискавиці освітлювали дорогу громам, щоб ті бачили, в яке дерево цілитись. На високій сосні сидів вітер. Грім ударив сосну, розколов її, поранив вітра. Як почав поранений вітер завивати з болю, то Дмитрик не витримав. Вистрибнув босоніж на ґанок, з ґанку на подвір'я і привів пораненого вітра до хати.

— Дякую тобі, хлопчику, — ледве шелестів вітер, — перев'яжи мені рану.

Дмитрик одшмагав білий рукав своєї сорочки, одну рану вітрові перев'язав. Відірвав другий — і другу рану перев'язав.

— Вже легше мені, — мовив вітер, піднявся з лави і зник за дверима.

А на другий день у Дмитрика вирости голубі крила. Ніхто їх не бачив. Сам Дмитрик теж не знав, що в нього є крила, бо навіть коли лягав спати, вони йому зовсім не заважали. //

Перша зупинка.

...Одного разу захворіла мати. Дмитрик побіг по лікаря, потім в аптеку, відтак наносив дров до хати, води — і все це робив так швидко, що мама сказала:

— Ти, Дмитрику, як на крилах літаєш. Перепочинь трохи, бо з ніг упадеш.

Та Дмитрик зовсім не втомився. Він міг зробити ще тисячу робіт, щоб тільки видужала мама. Адже хвороба її не кидала. Подвір'ям крутився березень. То підморгне сонцеві, то знову нахмуриться.

— Синку, — шепотіла мама, — вже березень, а весна за-
барилась. Як прийде вона, принесеш мені **пролісків**.

Дмитрик не міг дочекатися весни. І раптом пригадав, що
за **К**ам'яною горою на **З**боці вже мусять бути проліски, бо
весна приходить туди найшвидше. І побіг по найперші квіти.
Не **побіг** — **полетів**. //

Друга зупинка.

У хаті в маминих руках **проліски заспівали** тоненькими
голосочками. І мама засміялася.

Хвороба мусила покинути хату, бо хвороби радісних лю-
дей не тримаються. Березень під вікнами теж **замугикав пі-**
сеньку. **Земля її підхопила** й собі:

— А вже весна, а вже красна.

... Дмитрикові **крила голубіють**, тому їх ніхто не бачить.
Але якщо чиясь мати, коли пратиме білизну, побачить у сина
сорочку з обдертими рукавами, то не мусить думати, що в її
дитини вже **виросли крила**.

Крила ростуть не просто. Не раз треба й останню сорочку
віддати, щоб стати таким, як Дмитрик. //

Третя зупинка.

★ Виконайте колаж-план до твору.

Кола́ж (склеювати) — використання в роботі різних за фактурою
та кольором предметів: шматків газет, афіш, фетр, малюнків, шпа-
лер, шрифтів реплік тощо.

★★★★★★★★★★★★★★ **Вправа «1, 2, 3, 4, 5!»** ★★★★★★★★★★★★★★

1. Попрацюй з текстом — виконай завдання за змістом кож-
ної зупинки.

Завдання першої зупинки

★ Поясни виділену орфограму. Добери до виділених слів си-
ноніми. Випиши складене слово. Познач у ньому значущі
частини.

★ Прокоментуй: у яке дерево цілились блискавиця з громом?
Чому? Пригадай правила поведінки в грозу.

Завдання за текстом до другої зупинки

- ★ Поясни виділену орфограму. Добери до виділених крилатих слів синоніми. До якої частини мови вони належать?
- ★ Випиши назву первоцвіту, добери до нього спільнокореневі. Познач значущі частини.
- ★ Прокоментуй: про які ознаки весни згадується. Опиши їх.

Завдання за текстом до третьої зупинки

- ★ Поясни, в якому значенні вжиті виділені фрази. Поясни виділену орфограму.
- ★ Прокоментуй: коли «хвороби радісних людей не тримаються».
- 2. Спиши останній абзац. Це зачин твоїх міркувань. Допиши.
- 3. Прочитай виразно вірш. Визнач його головну думку.

Ліна Костенко

Крила

А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.
Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.
В цьому, напевно, правда пташина...

А як же людина? А що ж людина?
Живе на землі. Сама не літає.
А крила має. А крила має!
Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,
А з правди, чесноти і довір'я.

У кого — з вірності у коханні.
У кого — з вічного поривання.
У кого — з щирості до роботи.
У кого — з щедрості на турботи.
У кого — з пісні, або з надії,
Або з поезії, або з мрії.

Людина нібито не літає...
А крила має. А крила має!

- 4. Поміркуй про спільне і відмінне двох творів.
- 5. За допомогою емотиконів вислов свої емоції під час читання.

Дієслова можуть вживатися в прямому та переносному значеннях. Використовуючи слово в переносному значенні, ми робимо наше мовлення виразним, образним.

Інформація від експерта

- ★ Прочитай текст. Відзнач подумки: «знав/знала», «не знав/не знала», «цікаво».

Електронна книга, е-Книга (англійською — e-book, e-text) — версія книги в електронному (цифровому) вигляді. Такі книжки можна читати за допомогою комп'ютерів, мобільних телефонів чи спеціалізованих пристроїв.

Сучасні технології **увірвалися** в наше життя й **перевернули** його. Уявіть, що сьогодні кожне з вас може легко підняти цілу бібліотеку! А сталося це завдяки особливому комп'ютерному пристрою, який дістав назву — «електронна книга». Саме цей пристрій дав можливість шанувальникам читання **йти в ногу** з прогресом.

Чи **переможе** електронна книга паперову? **Відповідь** на це запитання час.

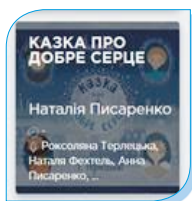
- ★ Пошукай потрібну інформацію, поміркуй і запиши переваги і недоліки кожної з книг.

Паперова книга		Електронна книга	
Добре	Погано	Добре	Погано

Логічне завдання «Порушена послідовність»

- ★ Уважно розглянь банери з інформацією про аудіозаписи казок, які можна знайти в інтернеті.
- ★ Відтвори порушену послідовність. Запиши назви казок в алфавітному порядку.

Змінювання дієслів за часами. Вибір творів для читання

★★★★★ Гра-дослідження «Експеримент» ★★★★★

Твердження: дієслова змінюються за часами.

★ Прочитайте запис.

Маринка ... цікаву книжку.

читала

Тепер цю книжку ... Михайлик.

читає

А потім її ... Іванка.

читатиме

★ Змініть слово *читати* так, щоб з речень утворився текст, пов'язаний за змістом речення. Поставте до дієслів питання.

<i>Що робить?</i>	Теперішній час
<i>Що робив / робила / робило?</i> <i>Що зробив / зробила / зробило?</i>	Минулий час
<i>Що зробить? Що буде робити?</i>	Майбутній час

Дієслова змінюються за часами і можуть позначати теперішній, минулий чи майбутній час.

★★★★★ Логічне завдання «Порушена послідовність» ★★★★★

★ Розглянь малюнки. Які дії у виконанні дітей на них зображено?

★ Віднови порушену послідовність розпорядку дня учнів.

Підказка: скористайся власним досвідом, щоб визначити час.

★ Склади і запиши словосполучення за змістом кожного малюнка та схемою:

(коли?) іменник (питання) дієслово іменник.

Наприклад: **О четвертій** діти (*що робили?*) прибирали кімнату.

Говори і пиши про час правильно! Наприклад, можна так:

О сьомій (восьмій, дев'ятій, дванадцятій, першій, другій...)

О пів на дев'яту (десяту, одинадцятую, дванадцятую, першу, другу, третю)